

TEKST 188: Bernard af Clairvaux om de nye ridderordner og korstog

I tiden efter Det 1. Korstog og oprettelsen af korsfarerstaterne oprettedes en række nye ridderordner (se tekst 182), herunder bl.a. Tempelridderordenen og Johanitterordenen. Disse nye ridderordner fik tilslutning fra riddere fra flere europæiske lande. De aflagde ikke troskabsed til de europæiske feudalherrer, men havde i stedet til opgave at forsvare Det Hellige Land samt pilgrimmene og valfartsstederne. Omkring 1130 skrev cisterciensermunken, Bernard af Clairvaux (1090-1153) et værk, Lovprisning af det nye ridderskab (*De laude novae militiae*), om denne nye type kristne ridder, som korsridderen burde være et eksempel på. I 1146 holdt Bernard en korstogsprædiken i Vézelay i Midtfrankrig, der bl.a. blev overværet af den franske konge, Ludvig d.7. I 1140'erne skrev Bernard ligeledes en række breve til England, Frankrig og Det Tyske Rige, hvori han opfordrede til deltagelse i korstog. Bernards skrift, prædikener og breve fik i 1140'erne stor betydning for Det 2. Korstog.

15

[Lovprisning af det nye ridderskab, ca. 1130:]

Det rygtes i landene, at en ny art ridderorden er fremstået og det i den egn, som han [Kristus] forud gæstede i kødet. [...] En ny art ridderorden, siger jeg, ukendt i de svundne århundreder, og ved den skal der med samme kraft uafslædt kæmpes en dobbelt kamp såvel imod kød og blod som mod ondskabens ånder i himmelens egne.¹ [...]

Ridderen, der over sin sjæl ifører sig troens brystplade på den samme måde, som han over sin krop ifører sig en brystplade af jern, er i sandhed frygtløs og i sikkerhed over for alt. Utvivlsomt frygter han hverken dæmon eller menneske, idet han beskyttes af begge slags rustning. Og en mand, der ønsker døden, kan vel ikke frygte den. Hvad er der i virkeligheden at frygte for en mand, for hvem – om han end er levende eller død – det at leve er Kristus, og for hvem det at dø er en gevinst? Han forbliver i denne verden trofast og villigt for Kristi skyld; men hans største ønske er at blive opløst og at være sammen med Kristus; dette er i virkeligheden bedre. Ryk da frem i sikkerhed, riddere, og driv med uforfærdede sjæle fjenderne af Kristi kors væk, idet I er sikre på, at hverken død eller liv kan adskille jer fra Guds kærlighed i Kristus Jesus, og gentag for jer selv under enhver fare: "Uanset om vi lever eller om vi dør, så er vi Herrens. Hvor herlige er sejrherrene, der vender tilbage fra kamp! Hvor velsignede er de martyrer, der dør i kamp! Glæd dig, modige atlet, hvis du lever og sejrer i Herren, men jubel og fryd dig desto mere, hvis du dør og slutter dig til Herren. Livet er faktisk frugtbart og sejr herlig, men ifølge hellig lov er døden bedre end nogen af disse ting. For hvis de, som dør i Herren, er velsignede, hvor meget mere er de, der dør for Herren, så ikke velsignede? [...]

[Bernard af Clairvaux angriber herefter den gamle og verdslige type ridder.] Hvilken ende tager det med det verdslige — jeg siger ikke ridderskab men djævelskab, og hvilken frugt kan det bære, når såvel den, der dræber, gør sig skyldig i dødssynd, og den, der dræbes, for evig går til grunde? Thi for at tale med apostlens ord: "Den, som pløjer, bør pløje i håb, og den, som tær-

¹ Omskrivning af Efeserbrevet 6,12: "Thi for os står kampen ikke mod kød og blod, men mod [kosmiske] myndigheder og magter, mod verdensherkerne i dette mørke, mod ondskabens åndemagter i rummet"

sker, bør gøre det i håb om at få sin del" [1. Kor. 9, 10]. O, ridder, hvad er dog dette for en forfærdende vildfarelse; hvad for et utåleligt vanvid er det dog ikke at kæmpe med så store bekostninger og så store anstrengelser, og ingen løn får I derfor, kun dødens eller syndens sold. I indhyller jeres heste i silkeklæder, og I overlæsser jeres rustninger med jeg ved ikke hvilke
5 langtnedhængende tøjstykker; I bemaler jeres spyd, skjolde og sadler, I pryder til overmål jeres tøjler og sporer med guld, sølv og ædle stene. Med så stor pragtudfoldelse styrter I jer i døden i et skammeligt raseri og i en skamløs tankeløshed. Er alle disse ting krigerens kendetegn, eller er det ikke snarere kvindagtige prydelser? Viger fjendens od måske ærbødigt til side for guldets glans, viser den skånsomhed mod juvelerne, kan den ikke trænge ind gennem silken?
10 Sandheden er dog den, som I såre ofte og med fuld sikkerhed har erfaret, at tre ting i særlig er grad nødvendige for den, der er i kamp: at han er en djærv og udholdende ridder og dygtig til at værge for sig, at han er hurtig i sine bevægelser, og at han altid er færdig til at slå løs. Modsat alt dette lader I på kvindevis håret vokse, så det bliver en hindring for jeres øjne; med lange og vide kjortler gør I jeres egne skridt usikre, og i jeres brede, vidtflyvende ærmer begraver I jeres
15 ømskinnede og spæde hænder. Men værre end alt dette og mere egnet til at skræmme krigerens samvittighed er det sandelig, at den sag, for hvis skyld han dumdristig vover sig ud i en så farlig krigerfærd, er højst ubetydelig og intetsigende. Det, der blandt jer kalder krige frem og vækker trætter [splid], er intet andet end den tåbelige vredagtigheds tilskyndelse eller begæret efter den tomme ære eller griskhed efter et eller andet jordegods. Af sådanne årsager turde det
20 ikke være trygt hverken at slå andre ihjel eller selv at blive ihjelslået. Kristi riddere derimod udkæmper i tryghed deres Herres kampe. [...]

[...] Han [korsridderen] bærer nemlig ikke sværdet uden årsag. Han er jo Guds hjælper til at tugte de onde og til at belønne de gode. — Vel burde hedningen ikke dræbes, hvis der fandtes
25 nogen anden måde, hvorpå man kunne forhindre deres overvættes store mishandling eller underkuelse af de troende;² men som det er nu, er det bedre, at de dræbes, end at synderne får lov til at svinge svøben over de retfærdige, for at de retfærdige ikke muligvis skal forledes til at fremstrække deres hænder til ondskabens øvelse.

Men, indvender man måske, hvis det overhovedet ikke er den kristne tilladt at bruge sværdet, hvorfor, spørger jeg, har da Herrens herold³ pålagt krigerne at lade sig nøje med deres sold og ikke snarere forbudt dem enhver krigstjeneste?⁴ Hvis det derimod er tilladt (og det er det) i det mindste for alle dem, der af Gud har fået dette hverv og ikke har bundet sig ved løfte til et eller
30 andet bedre liv, hvem skulle det da mere være tilladt end dem, som med deres hænder og kræfter bevarer vor styrkes borg Zion⁵ til et værn for os alle, således at retfærdighedens folkefærd, sandhedens vogter, trygt kan betræde den, efter at de, der forbryder sig mod den hellige lov, er
35 jaget ud. Lad derfor uden betænkning de folkeslag blive adspredte, som fremkalder krige, og lad dem blive nedhugget, som ængster os, og lad alle dem nedstyrte fra Herrens stad, der øver

² Bernard af Clairvaux hentyder her til muslimernes og tyrkernes (seldsjukkernes) undertrykkelse af den østlige kirke i de gamle byzantinske områder og i Syrien og Palæstina, se tekst 47-130, 142, 151-153, 180, 186.

³ Johannes Døberen

⁴ Se Lukas Evangeliet 3,13. Den ældste kirke var igennem flere hundrede år imod, at kristne gjorde krigstjeneste, se tekst 131-133 og 135. Det er denne holdning Bernard her vender sig imod.

⁵ Zion: tempelbjerget i Jerusalem – og Jerusalem i det hele taget, som efter Bernards opfattelse bør være på kristne hænder, bl.a. for at sikre pilgrimenes rejser hertil.

ondskab, som higer efter at røve kristenfolkets uvurderlige rigdomme, der er nedlagte i Jerusalem, efter at besmitte de hellige steder og at arve Guds helligdom. [...]

Som et forbillede eller rettere til beskæmmelse for vore riddere, der sandelig ikke kæmper for Guds sag, men for djævelens, skal vi kortelig fortælle om Kristi ridderses sæder og livsførelse og skildre, hvordan de forholder sig i krig og i fred, hvoraf det klart vil fremgå, hvor såre forskellige Guds og verdens ridderskab er fra hinanden. [...] [*Kristi riddere adlyder ordre*] man klæder sig med, hvad han [ens øverstbefalende] vil give en, og man vover ikke andetsteds fra at få klædedragt eller fødemidler. I måltider og i dragt vogter man sig for alt overflødig og spørger ene og alene efter, hvad der er nødvendigt. Man lever sammen i et muntert og nøjsomt fællesliv uden hustruer og uden børn og for i alt at stå mål med den evangeliske fuldkommenhed lever de alle på samme vis i ét og samme hus uden egen ejendom, ivrige efter i fredens bånd at bevare enhedens ånd.⁶ Man skulle tro, at de alle har ét hjerte og én sjæl, idet ingen af dem følger sit eget hoved, men langt snarere beflitter sig på at lyde den, der byder. De sidder aldrig med hænderne i skødet, de flakker heller ikke nyfigne omkring, men når de ikke kæmper (hvad der rigtignok kun sjældent er tilfældet), spiser de aldrig deres brød uden at arbejde derfor, men de bøder på revnerne i deres dragt og i deres våben, sætter de gamle sager i stand igen, ordner, hvad der er kommet i uorden, og forretter i det hele alt, hvad deres ordensmesters bud eller det fælles behov tilskynder dem at tage fat på. Der er blandt dem aldeles ingen persons anseelse, de bøjer sig for den, der er dygtigere, ikke for den, der er af højere byrd. De forekommer hverandre i at vise ærbødighed, de bærer hinandens byrder for således at opfylde Kristi lov.⁷ Aldrig forbliver et hårdt ord eller en unyttig gerning ustraffet, om det opdages, så lidt som en overstadig latter, en svag knurren eller mumlen. De afskyr skakspil og terninger, de hader jagen på vilde dyr, og de glæder sig heller ikke over at jage med fugle, som man ellers har for skik. De væmmes ved komedianter og troldmænd, over dem, der fortæller fabler, og dem, der synger naragtige sange, og de regner gøglernes forestillinger for forfængeligt og tåbeligt blændværk. De klipper deres hår, vel vidende med apostlen, at det er en skam for manden at lade håret gro.⁸ De er aldrig kæmmede, sjældent vaskede, de synes lødne med deres forsømte hår, de er snavsede og støvede og medtagne at deres rustning og af solens brand.

Når så kampen nærmer sig, ruster de sig ikke med guld, men væbner sig indadtil med tro, udadtil med jern. Således rustede og ikke prydede vil de indgyde fjenderne angst og ikke vække deres begærlighed. De tragter efter at få stærke og hurtige heste, ikke brogede og udpyntede; de tænker jo på kamp og ikke på pragtudfoldelse, på sejr og ikke på ære, de er mere ivrige efter vække rædsel end efter at fremkalde beundring. De er endvidere ikke larmende og uregerlige og ikke letsindigt fremfusende, men de ordner sig besindigt og så forsigtigt og forudseende, som det er dem muligt, og de opstiller sig i en slagorden, sådan som man læser om fædrene. Som sande israelitter går de frem til kampene med fred i sindet. Men ikke så snart er striden brudt ud, førend de straks bortkaster deres tidligere besindighed, ligesom om de sagde: "Skulle jeg ikke hade dem, som hader dig, Herre, og ledes ved dem, som er dine fjender."⁹ De styrter løs

⁶ Medlemmerne af ridderordnerne aflagde flere munkeløfter: lydighed mod abbeden, fattigdom og cølibat samt livsvarig forbliven i klostret. Desuden et løfte om kamp mod de vantro.

⁷ Galaterbrevet 6,2: "Bær hinandens byrder, således opfylder I Kristi lov."

⁸ 1. Korinterbrev 11,14

⁹ Det Gamle Testamente, Salmernes Bog 139,12

på deres fjender og regner dem for at være får, og om de end selv er aldrig så få, ræddes de ikke for den grusomme barbar eller for den talstærke mængde. De ved, at de ikke forlader sig på deres egne kræfter, men de håber på sejren ved den Herre Zebaots kraft,¹⁰ for hvem de med makkabæeren ved, at det er en såre let sag at lade mange falde i hænderne på få,¹¹ og at det for
5 himlens Gud ikke gør nogen forskel, om han skal udfri dem fra mange eller fra få; thi sejren i krigen beror ikke på hærens mængde, men styrken kommer fra himlen. Dette har de også såre ofte erfaret, idet hyppigt én har forfulgt tusinde, og to har slået ti tusinde på flugt. Det er i det hele forunderligt og enestående at se, hvorledes de samtidig er mildere end lam og vildere end løver, så at jeg næsten kommer i tvivl om, hvorvidt de efter min mening snarere bør kaldes
10 munke end riddere, med mindre jeg måske gjorde rigtigst i at kalde dem med begge navne, da det jo er en kendt sag, at de sidder inde såvel med munkens sagtmodighed som med ridderens tapperhed. Hvad andet er der at sige om dette, end at det er sket af Gud, og at det er forunderligt for vore øjne.¹² Gud har udvalgt sig disse, og ud af Israels tapreste samler han sig sine tjenere fra jordens grænser, de, som årvågent og trofast skal vogte den sande Salomons seng, hans
15 hellige grav, med sværd i hænde og dybt erfarne i krigenes kunst. [...]

Det er sikkert, at det ikke er ud fra krigens ulykke, men fra hjertets beskaffenhed, at enten fare eller sejr tildeles den kristne. Hvis årsagen til en kamp er god, kan det onde ikke blive resultatet af kampen, ligesom et formål ikke kan anses for at have været god, hvis årsagen ikke var
20 god, og hvor den rette intention ikke gik forud.

[Prædiken ved Vézelay, 1146:]

25 [...] Denne tidsalder er som ingen anden, der er gået forud. En ny overflod af guddommelig nåde kommer ned fra himlen. Salige og Herren velbehagelige er de, der er i live i dette år. Dette år med tilgivelse [af synder], dette jubelår. Jeg siger jer, Herren har ikke gjort dette for nogen anden generation tidligere. Han har heller ikke udøst så rigelig en nådegave for vore fædre. Betragt den dygtighed, han bruger til at frelse jer. Overvej dybden af hans kærlighed og bliv forbavset, syndere. Han skaber et behov - han enten skaber det eller foregiver at have det - mens han ønsker at hjælpe jer i jeres nød. Dette er en plan, der ikke skabt af mennesket, men som
30 kommer fra himlen og fra hjertet af den guddommelige kærlighed.

35 [Brev til englænderne, 1146:]

[...] Jeres land er kendt for at være rigt på unge og energiske mænd. Verden er fuld af ros og deres mods berømmelse er på alles læber. "Omgjord som en mand dine lænder"¹³ og grib med

¹⁰ *Zebaot* (eller *Sebaot*): I Det Gamle Testamente et tilnavn til Jahve i betydningen Hærskarernes Herre, hvilket understreger den krigerske side af den gammeltestamentlige gudsopfattelse.

¹¹ Makkabæerne var en jødisk slægt, der førte an i jødernes frihedskamp mod syrerne (seleukiderne) i 2. århundrede f.Kr. Det hentydes her til en passage fra 1. Makkabæerbog 3,18.

¹² Salmernes Bog 118,23

¹³ Jobs bog 38,3

- glæde og med iver for dit kristne navn til våben "*for at tage hævn over folkene og revse folkeslagene*".¹⁴ Hvor længe vil jeres mænd blive ved med at udgyde kristent blod? Hvor længe vil de fortsætte med at slås indbyrdes? I angriber hinanden, dræber hinanden og I bliver slået ihjel af hinanden.¹⁵ Hvad går jeres brutale begær ud på? Sæt en stopper for det nu, for det er ikke at kæmpe, men dårskab. At risikere både sjæl og legeme er ikke modigt, men frygteligt, ikke styrke, men dumhed. Men nu har I, O mægtige soldater, I krigens mænd, en sag, som I kan kæmpe for uden fare for jeres sjæle. En sag i hvilken det at sejre er herligt og for hvilken "*det at dø en vinding*."¹⁶
- 5
- 10 Men for dem af jer, der er købmænd – mænd, der er hurtige til at søge en god handel - så lad mig påpege fordelene ved denne store mulighed. Gå ikke glip af dem. Tag korsets tegn, og I vil få aflad for alle de synder, som I ydmygt tilstår. Omkostningerne er små, er belønningen stor. Drag afsted med hengivenhed og gevinsten vil være Guds rige.
- 15
- J. M. Rosenløv & M. Pihl: *Korstogene – Islams ekspansion og kristen modoffensiv* (2014)
- Bernard af Clairvaux, *De laude novae militiae*: Her efter C.P.O. Christensen: *Bernard af Clairvaux*, Kbh. 1926 samt L. & J. Riley-Smith: *The Crusades. Idea and Reality*, London (1981), s.102f. Prædiken herefter J. Riley-Smith: *The Crusades. A History*, London (2014) s.146. Brev til englænderne: Her efter J. A. Brundage: *The Crusades: A Documentary Survey*, Milwaukee (1962), s. 92f.
- 20

¹⁴ Salme 149,7

¹⁵ Jf. Galaterbrevet 5,15: "*Men dersom I bider og æder hverandre, da tag jer i agt, at I ikke bliver fortæret af hverandre*"

¹⁶ Filipperbrevet 1,21